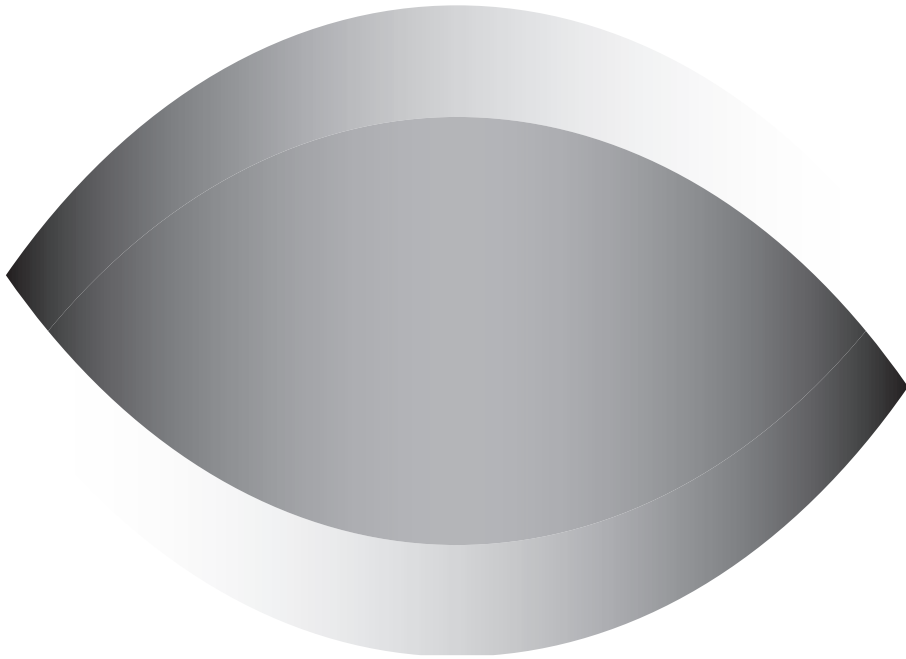


blind teater





Blind teater

Mirja Robin

Abstract

In order to improve conditions for persons with visual impairments to use public space independently, and take part of culture and events, it is important that we consider this group when designing architecture for the modern society. Culture in society should be accessible to all, but when we talk about accessibility, there are various aspects that have to be taken into consideration.

As an architect, it is important to consciously work with accessibility and usability for different groups of users. Approximately 80% of our impressions are visual. Hence, vision is essential for navigating in space and experience the world around us.

Theater is predominantly a visual art form, but how can a person with visual impairment enjoy theatre? Is it even possible to enjoy the theater if you cannot see what is going on? This study has the aim to investigate special needs for persons with visual impairments when going to the theatre. How can theatre become accessible for persons with visual impairments?

This study uses web-based inquiries as main source of knowledge. In addition, I have visited a cinema and taken part of the of aid which is given to a person with reduced vision at such places. The main conclusion from this study is that accessibility for persons with visual impairments must be thought through at the earliest stage of designing a new theatre, since this type of accessibility must be inherent in the architectural design.

Inledning

Kulturutbudet i samhället skall vara tillgängligt för alla. Ur jämställdhets synpunkt är detta viktigt. När vi talar om tillgänglighet finns det olika aspekter som påverkar möjligheterna. Att förutsättningslöst kunna ta sig dit man önskar är en sådan och att få ta del av det som händer i samhället en annan.

Att ha möjlighet att röra sig i offentliga utrymmen rent fysiskt kan vara problematiskt för människor med funktionsnedsättning. Om en individs nedsatta funktion bidrar till att det finns svårigheter att ta del av aktiviteter krävs hjälpmedel för att skapa bättre förutsättningar för individen.

En synskada kan lätt leda till isolering på grund av de svårigheter individer med synnedsättning möter i samhället. För att kunna skapa bättre förutsättningar för synskadade att röra sig i det offentliga rummet samt ta del av bland annat det kulturella utbudet och därmed motverka isolering, är det viktigt att vi har dessa och andra grupper i åtanke när vi formar samhället.

Som arkitekt är det viktigt att arbeta med tillgänglighetsfrågor i den byggda miljön på ett medvetet sätt. Genom att ha olika grupper, exempelvis individer med funktionsnedsättning, olika kulturell bakgrund eller ålder, i åtanke som självklara besökare i offentliga sammanhang när vi formar våra byggnader och miljöer kan vi skapa bättre förutsättningar för fler personer att ta del av olika aktiviteter i samhället.

Ungefär 80% av våra intryck får vi via synen¹, det visuella är på så sätt det vi använder oss mest av när vi orienterar oss i rum och upplever vår omvärld. Det är intressant att tänka sig teater som är en övervägande visuell konstform som något tillgängligt för en person med synnedsättning. Är det ens möjligt att gå på teater om man inte kan se vad som händer?

1 <http://optikhuset.se/synen/>, 11/1-15

Bakgrund

Som student på KTH Arkitekturskolans masterprogram har jag tillsammans med en annan student under hösten 2014 arbetat med att rita en teater i Hagaparken. Teatern skall komplettera den husgrund till till Hagas stora slott, som Gustaf III lät påbörja, men som aldrig slutfördes på grund av kungens bortgång efter skotten på Operamaskeraden 1792.

Under hösten har jag även deltagit i seminariekursen "Universal Architecture in the designer's eye-accessibility, social inclusion, sustainability, usability And Universal design". Under ett antal seminarier har vi diakuterat mänsklig perception och hur vi upplever vår omvärld. Vi har också försökt sätta oss in i hur det är att ha en kognitiv eller funktionell funktionsnedsättning, och hur detta påverkar perception och vår förmåga att interagera med omvärlden.

Syfte

Som avslutning på kursen har vi till uppgift att undersöka någon aspekt gällande tillgängligheten kopplad till arkitektur i samhället. För att försöka integrera denna undersökning i arbetet med teatern har jag valt att göra en sammankoppling mellan seminariekursens inlämningsuppgift och studioprojektet. En sådan koppling stärker det pågående projektet och ger en fördjupad insikt i vilka anpassningar som är möjliga samt nödvändiga för att göra teaterkulturen tillgänglig för så många som möjligt.

Då arkitektur och den byggda miljön skall vara till för alla människor i samhället krävs en anpassning av den för att kunna möta de skilda behoven, som olika användare har. På samma sätt skall kulturutbudet i samhället även det tillgängliggöras för olika grupper. Ovannämnda projekt för teater i Hagaparken ställs på så vis inför olika problem som skall lösas för att nå en välfungerande teater i syfte att vara tillgänglig för alla. Då en tillgänglighetsanpassning av studioprojektet, så att personer som använder rullstol kan ta sig fram

i lokalen, redan är planerad i projekt, så har den här studien inriktas på att studera förhållanden för personer med synnedsättning.

Denna studie har för syfte att undersöka vilka behov personer med synnedsättningar har samt kartlägga delar av det befintliga utbudet av teaterkultur för människor med synnedsättning. Synskadade är en intressant grupp i sammanhanget då teater som sådan är en övervägande visuellt baserad konstform.

Frågeställning

Vilka behov har synskadade i mötet med teaterkulturen?

Vilka hjälpmedel kopplade till teatern finns idag?

Hur kan man skapa anpassningar som integreras i arkitekturen och på så vis bidrar till att tillgängligheten för synskadade förbättras?

Avgränsning

Jag kommer att lägga ett fokus på synskadades möjligheter att ta del av teaterutbudet.

Metod

Denna studie är genomförd genom en web-baserad undersökning kring synskadades behov i byggd miljö samt i relation till ett teaterbesök. Jag har även besökt en biograf och tagit del av det utbud för synskadade som ges i form av syntolkning. Det hade varit lämpligt att ta del av en syntolkad teaterföreställning men på grund av det smala utbudet av föreställningar som syntolkats var det tidsmässigt ej genomförbart. Till viss del har rapporter och regleringar av olika slag varit aktuella i undersökningen.

Alla har samma rättigheter!

Ungefär 80% av våra intryck får vi via synen, det visuella är på så sätt det vi använder oss mest av när vi orienterar oss i rum och upplever vår omvärld. Det är i detta sammanhang intressant att börja fundera kring hur anpassningen för de synskadade i förhållande till utformningen av en teater.

SRF- Synskadades Riksförbund arbetar för personer med synnedsättnings lika rättigheter med utgångspunkten i alla människors lika värde. Så här skriver de på sin hemsida:

Här finns den mest grundläggande utgångspunkten i alla våra ställningstaganden: att alla människor har lika värde oberoende av kön, ålder, nationalitet, funktionshinder, utbildning, social ställning eller andra personliga egenskaper eller förutsättningar. Vi hävdar också synskadades självklara rätt att fullt ut få bli delaktiga i samhället.¹

Att vara delaktig i samhället innebär bland annat rätten till kulturen. Men om vi skall backa lite kan vi luta oss mot FN konventionen från 2006 som Sverige skrev under år 2009. Vi kan där finna beslut gällande vilka rättigheter funktionshindrade skall ha i samhället. Gällande kulturutbudet har Regeringskansliet summerat åtagandet.

- 1. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra delta i kulturlivet och ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning

- a) bereds tillgång till kulturella produkter i tillgänglig form,*
- b) bereds tillgång till tv-program, film, teater och annan kulturell verksamhet i tillgänglig form, samt*
- c) bereds tillträde till platser för kulturella föreställningar eller tjänster, såsom teatrar, museer, biografier, bibliotek och turistservice och så långt som möjligt till minnesmärken och platser av nationell kulturell betydelse.²*

Det finns alltså både beslut på internationell samt nationell nivå som understryker rättigheterna för personer med funktionshinder i ett kulturellt sammanhang. Det skall finnas ohindrad tillgänglighet för personer med synnedsättning att ta del av teaterutbudet vilket leder oss vidare till frågan om så är fallet.

Hur ser det då ut idag när det handlar om teatrar och tillgänglighet för personer med synnedsättningar, vilka hjälpmedel finns tillgängliga för att underlätta i sammanhanget. Jag har därför tagit mig en titt på hur man arbetar med dessa frågor på två av Stockholms teatrar, Södra teatern och Dramaten. Men först behövs en förklaring av de olika hjälpmedel som idag finns tillgängliga i sammanhanget och även hur det interiöra bör vara utformat för att underlätta för en synskadad besökare.

Syntolkning

På bio eller Tv finns möjlighet till syntolkning ofta integrerad i programmet eller filmen. Under en teaterföreställning kan det dock vara svårare att få tillgång till detta då tolken alltid måste vara närvarande via en "livesändning". Antingen sitter tolken i ett teknikerbås eller i direkt anslutning till mottagaren som har på sig speciella hörlurar. Hörlurarna är utformade så att de ej stör andra ljudupptagningar eller sändningar som pågår under evenemanget.

Genom beskrivning av scenografi samt andra visuella detaljer såsom kläder, placering på scen och liknande förklarar syntolkaren med så få ord som möjligt det som händer på scenen. Samtidigt följer den synskadade med i konversationer och ljud från scenen. Oftast sitter den synskadade längst fram i publiken för att kunna höra så mycket som möjligt av pjäsen.

Syntolkaren talar även om amndra saker som kan inträffa under föreställningen eller i publiken. Kanske är det så att någon på raden bakom satt något i halsen

1 SRF

2 Regeringskansliet



personer runtomkring låter upprörda. Det är då viktigt att syntolken förklarar även vad som händer runtom. Sådana småsaker är viktiga att de förmedlas och bidrar till det sociala sammanhanget som det innebär att vistas i publikviolet. Ibland ges även möjligheten att kunna träffa skådespelare strax innan pjäsen skall börja för att lättare kunna känna igen röster eller för att få känna på kläder och rekvisita. På så sätt har den synskadade möjlighet att bättre kunna föreställa sig vad som sker på scen och hur det upplevs.³

Syntolkade evenemang och pjäser är begränsade till ett fåtal tillfällen per år. Enligt Syntolkning Nu råder även en konflikt gällande vem som skall betala för syntolkningen. Är det arrangören eller den som äger och tillhandahåller lokalerna.

Ledsagning

En ledsagare är någon som hjälper den synskadade att röra sig i okända miljöer. Genom en kombination av omgivningsbeskrivning och användning av kroppskontakt hjälper en seende den funktionshindrade att ta sig fram. En ledsagare finns ofta att tillgå på teatern om man inte har med sig en

3 Syntolkning Nu

vän. All personlig service är viktig för människor med synnedsättning.

Att det finns en bemannad reception nära entrén i byggnaden är viktigt och möjliggör teaterbesöket. I receptionen bör en ledsagare tillhandahållas om så behövs och som därifrån kan leda besökaren genom byggnaden.

Dessa krav ställer SRF på den personliga servicen:

- *Alla som erbjuder en tjänst till allmänheten ska ha en plan för hur den personliga servicen ska utformas. Den personliga servicen ska vara kostnadsfri.*
- *Om servicen ska beställas i förväg, bör tidskravet inte vara för långt.*
- *Vi ska kunna nå den som ansvarar för den personliga servicen på telefon.*
- *Personlig service ska fås under den tid som utbudet erbjuds allmänheten.*
- *Företag, myndigheter och organisationer ska informera personer med synnedsättning om sin personliga service.⁴*

4 www.srf.se



foto 1+2, Lotta Isacson, syntolkning.nu

Den byggda miljön

Personer med synnedsättning har särskilda behov när det kommer till utformningen av den fysiska miljön. Om byggnaden inte erbjuder bra lösningar kan det vara nästintill omöjligt för personen att orientera sig. Genom att medvetet placera belysning, korridorer, räcken och dörrar underlättas användandet för synskadade besökare. All information gällande vilka förutsättningar som är bäst lämpade för synskadade är hämtade i sin helhet från SRFs riktlinjer.

Ledstråk

För att underlätta orienteringen för personer med synnedsättning behövs något att följa, ett så kallat ledstråk. En person som ser lite grann kan behöva följa en kontrastrik markerad rand, och en blind person behöver ett ledstråk som han eller hon kan följa med hjälp av den vita käppen, till exempel ett staket eller något som känns under fötterna. Det kan till exempel vara en annorlunda markbeläggning som grus mot asfalt. Vidare behöver vi som har synnedsättningar god kännedom om hur omgivningen ser ut där vi vistas. Det är först när vi vet var bankomaten, busshållplatsen, övergångstället eller olika funktioner i en allmän byggnad finns, som vi kan ha god hjälp av ett ledstråk.

Dörrar

För personer med synnedsättning är karuselldörrar mycket besvärliga att använda. Det bästa är att ha skjutdörrar inte karuselldörrar i offentliga miljöer som till exempel sjukhus, där alla ska kunna vistas. Om karuselldörr redan är på plats måste det finnas en alternativ dörr som är tydligt utmärkt och kontrastmarkerad. Det bör också finnas ett ledstråk, exempelvis en matta, fram till dörren. Den ska också vara upplyst och skyltad. Automatiska dörröppnare blir allt vanligare. Men slagdörrarna utgör en fara, risken att få dörren rakt på sig är stor. Dörrarna behöver därför vara utrustade med en stoppfunktion som gör att dörren stannar upp när föremål är i vägen.

I korridorer ska dörrar alltid gå inåt. Problem uppstår med dörrar som går ut mot en korridor. Risken är stor att gå emot dörren om den står öppen. Eventuella skyltar ska placeras på väggen, på samma sida som dörrhandtaget finns. Glasade dörrar måste vara markerade på ett sådant sätt att de är lätta att urskilja. Det är också viktigt att kunna skilja olika typer av dörrar åt, vilket man kan åstadkomma genom att använda färgkontraster, symboler i handtag eller tydliga skyltar.

Belysning

Bra belysning gör det lättare för personer med synnedsättning att orientera sig. Det går till exempel lättare att upptäcka nivåskillnader. Det absolut viktigaste när det gäller belysning är att den är bländfri. En jämn allmänbelysning behövs.

Alla gångstråk, utomhus och inomhus, ska ha belysning som gör dem lätta att uppfatta och följa. Utomhus placeras belysningsstolpar konsekvent på samma sida av en gångväg. Med hjälp av belysning kan man också markera speciella platser och föremål som är viktiga att hitta, till exempel informationstavlor, hiss- och trapphus, dörrar, platser där flera gångvägar möts, busshållplatser, etcetera.

Belysning får inte komma underifrån, eller vara riktad utåt i en lokal. Halogenljus och annan form av belysning kan vara bländande om inte armaturen har bra bländskydd och rätt placering. Halogenljuset ger goda förutsättningar för att alla färger återges naturligt. För att undvika att lysande skyltar är bländande bör bakgrunden vara mörk och texten ljus (negativ text).⁵

På teatern

Flera Svenska teatrar har de senaste åren förbättrat tillgängligheten i sin byggnader på grund av högre krav samt med hjälp av ekonomiska styrmedel. Bland annat en nationell satsning på att offentliga lokaler skall vara tillgängliga för alla till senast 2010 (<http://www.boverket.se/sv/lag--ratt/forfattningssamling/gallande/hin--bfs-201113/>). Det råder dock en problematik gällande många av de äldre byggnader som inrymmer teaterlokaler då de kan vara k-märkta i olika utsträckning.

Jag har valt att undersöka två stycken teatrar i Stockholm för att jämföra hur de arbetar med att tillgängliggöra sina pjäser för en synskadad publik.

Dramaten

Om man har en synnedsättning är det möjligt att ta sig in till Dramaten via huvudentrén. Använder man däremot rullstol eller på annat sätt har svårighet att gå i trappor hänvisas man till stora sceningången där man även har möjlighet att hämta ut sina biljetter.

Enligt Dramaten arbetar de aktivt med att tillgängliggöra teaterbesök för funktionshindrade men menar att det är problematiskt med vissa anpassningar då byggnaden ägs och förvaltas av Statens Fastighetsverk samt är byggnadsminnesmärkt.⁶

Dramaten erbjuder ledsagare som kan bokas i biljettkassan och har även ett samarbete med SRF där de erbjuder syntolkade föreställningar. De har även publikvärdar som finns på plats för att hjälpa till under själva föreställningen.⁷

Den fysiska miljön på Dramaten är någorlunda bra anpassad för åersoner med synnedsättning, med ledstång i alla trappor samt i salongerna. Dörrarna är i kontrasterande färg vilket underlättar för den synskadade att hitta dörren. Huvudentrén är utformad med en slagdörr som går inåt och efter vindfång kommer en svängdörr.⁸

6 intervju 2014

7 Dramaten

8 Entré Stockholm



foto 3 Magnus Sandberg, alltomstockholm.se

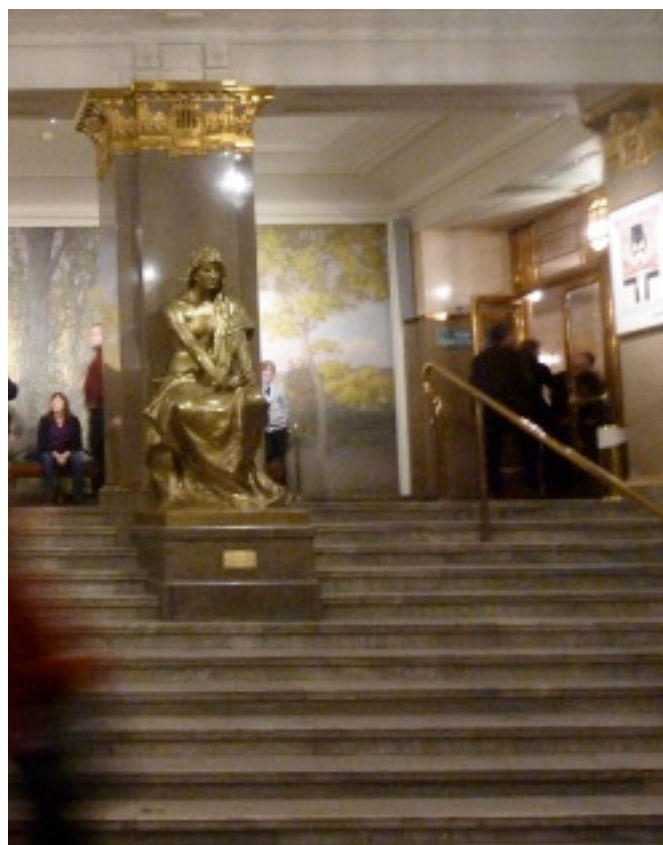


foto 4, John Sporrang, ttrudesson.com

Södra teatern

Södra teatern har ett sammarbete tillsammans med Riksteatern och vid vissa sådana föreställningar erbjuder de syntolkning. Det är alltså inte allt i deras repertoar som är tillgängligt för synskadade. På södra teatern ges även konserter som självklart är tillgängliga för synskadade utan behov av tolkning.

Byggnaden som är från 1859 är delvis anpassad för personer med synnedsättning. Här finns det en utåtgående slagdörrar och ett vindfång med en uppåtgående trappa på 8 steg. Det finns ledstång i trapporna i byggnaden. Foajén är utformad så att biljettkassan ligger ett antal trappsteg upp genom en liten öppning. Färgsättningen är anpassad med kontrasterande färger mellan golv, väggar och trappor. Teatern har alternativa entréer men saknar dock ingång som går att användas av personer i rullstol utan att de behöver hjälp.⁹

9 Entré Stockholm



foto 5,6,7: Entré Stockholm



Diskussion

Enligt gällande byggregler ska alla lokaler planeras för största möjliga tillgänglighet för personer med kognitiva eller funktionella funktionshinder. Även om de flesta hjälpmedel för personer med synnedsättning utgörs av personlig service och tekniska produkter ligger det vikt vid att ha den synskadade gruppen i åtanke när man utformar alla typer av offentliga miljöer. För att motverka den isolering som sker bland synskadade bör alla miljöer utformas så att det är så enkelt som möjligt för de med synnedsättning att ta del av samhällsutbudet.

Genom att anpassa såväl gångstråk som passager kan vi förbättra miljöerna. Det som är svårast att förändra är den byggda miljön och därav krävs det att anpassningen planeras in från början. Att placera ljusintag samt belysning så ett gott allmänljus existerar i teatersammang kan vara svårt då det ofta handlar om neddimmade och mörkare typer av lokaler. I det fallet är det extra viktigt med de olika ledstråken. Här kan man tänka sig att man arbetar med olika typer av golvläggning alternativt mattor i större öppnare ytor men även i korridorer. Mattor gör det lätt att leda sig via fram till dörrar och genom passager. Det är även viktigt att man har ledstänger i alla trappor samt i den mån det är möjligt längs med väggar.

Att ha en kontrasterande färg på dörren och då framförallt entrén är viktigt för att förmedla vart entrén ligger så det är lätt att ta sig in till byggnaden. En biljettkassa eller reception bör ligga i anslutning till entrén så att den synskadade besökaren har nära tillgång till den ledsagare som bör tillhandahållas.

I dagsläget har synskadade inte samma teaterutbud på grund av att syntolkningar inte är tillgängliga under alla föreställningar. Det råder även en situation där anpassningen inte är helt optimal när det kommer till teaterns fysiska miljö. Delvis på grund av att många av de äldre byggnader som inrymmer teaterlokaler är byggnadsminnesmärkta i olika utsträckning. Det är

viktigt att dessa byggnader behåller sin karaktär och utformning vilket bidrar till att det kan vara svårt göra samma anpassningar som i en teaterlokal som planeras från början. Det är därför viktigt att man i planeringen av en ny teater förutsätter att anpassningen är framtidsinriktad för att det framöver skall kunna finnas ökade möjligheter för personer med synnedsättning att ta del av teaterkulturen.

Slutsats

För att försöka anpassa den teaterbyggnad som vi ritar på som komplement till ruinen i Haga kommer flera aspekter för att försöka möta de krav på tillgänglighet som finns tas i aktning. Bland annat kommer vi att placera en biljettdisk i nära anslutning entrén. Låta dörrarna, golv och väggar vara i en kontrasterande färg samt skapa tydliga ledstråk genom byggnaden. I och med att dessa anpassningar integreras i vår process kommer vi att försöka göra dessa inslag till en naturlig del av helheten, någon som känns viktigt för helhetsintrycket av byggnaden.

Källor,

Webbem

<http://www.sodrateatern.se>

<http://www.dramaten.se/Infor-besoket/Tillganglighet/>

<http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskligarattigheterna/vilka-rattigheter-finns-det/rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning>

<http://www.srf.nu/om-oss/vad-ar-srf/program/Fran-mal-till-handling/>

<http://www.srf.nu/leva-som-synskadad/kultur-och-fritid/>

<http://www.srf.nu/fragor-vi-driver/hjalpmedel/>

SRF, 2014

<http://alltomsyntolkning.nu/vad-ar-syntolkning/sa-fungerar-det/> Syntolkning Nu

<http://www.boverket.se/sv/lag--ratt/forfattningssamling/gallande/hin---bfs-201113/> Boverket

Dokument och rapporter

- SRF, Juni 2012: *Information från Synskadades Riksförbund om en bättre fysisk miljö*,

-Regeringskansliet, 2008: *Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll tillkonventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*,

Telefonkontakt

Södra Teatern, Intervju med receptionist, oktober 2014

Dramaten, Intervju med receptionist , oktober 2014.

Kuriosa och intressanta hemsidor att besöka om man är intresserad av blind teater

<http://evenemangforallan.se/>

- guide till anpassade evenemang

<http://www.novizivot.hr/#/en/>

- en blind teater där blindas skådespelare. Hemsidan går att "läsa" med simulerad synnedsättning

<https://blindtheater.wordpress.com/>

- ett blind teaterprojekt som pågick under en festival år 2009. Besökarna fick uppleva en blind föreställning där de själva var både deltagare och mottagare.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=4663747>

- inlägg om tillgänglighet på maximteatern i stockholm

<http://www.audiosweden.se/>

- tillhandahåller hörlurar som används vid bland annat syntolkning

